

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A keretdiszpozíció

Szerző: dr. Szabó Szilvia

Szeged, 2015. július hó 18. napján

I. Bevezetés

Egyetemi tanulmányaink óta tudjuk, hogy a büntetőjogi norma két elemből tevődik össze, a diszpozícióból és a szankcióból. A diszpozíció - általános fogalma szerint - a jogi normának azon része, amely előírja, hogy a hipotézis fennállása esetén a norma címzettje milyen cselekményt tanúsítson (mit tegyen, ne tegyen vagy tűrjön el). Diszpozíció a gyakorlatban a Btk. Különös Részében rögzített bűncselekmények meghatározását tartalmazó norma-elemet, azaz egy bűncselekmény különös részi meghatározását értjük. A diszpozíciók jellegük alapján csoportosíthatók (egyszerű, leíró, hivatkozó és keretdiszpozícióként), amelyek közül az utóbbi elemzése számos érdekes kérdést vet fel.

II. A keretdiszpozíció fogalma

Keretdiszpozícióról akkor beszélünk, amikor a Btk. Különös Részében foglalt törvényi tényállást valamely más jogágazathoz vagy akár az európai joghoz tartozó jogszabály (esetleg jogszabály alapján kiadott hatósági rendelkezés), illetve valamilyen szakmai szabály tölti ki tartalommal. A keretdiszpozíciók vagy tartalmaznak egy más jogágazatbeli jogsértésen túl büntetőjogi többletelemeket, vagy ilyen többletelem nélkül a bűncselekményt csak mint egy más jogágazatbeli szabályok megsértését határozzák meg (ez utóbbiak az ún. tisztán blankettáris keretdiszpozíciók).

Keretdiszpozíció a közlekedési bűncselekmények nagy része, például a vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése büntette /Btk. 233. §/, a közúti veszélyeztetés büntette /Btk. 234. §/ vagy a közúti baleset okozásának vétsége /Btk. 235. §/, amelyek törvényi tényállásait a közúti közlekedés szabályairól szóló 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet, azaz a KRESZ tölti ki tartalommal.

Keretdiszpozíció a kiskorú veszélyeztetése büntett /Btk. 208. §/, hiszen a bűncselekményt a normaszöveg szerint az a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy követheti el, aki e feladatából eredő kötelességét súlyosan megszegi, azonban ezen kötelességeket nem a Btk., hanem a Ptk. és a családjogi jogszabályok határozzák meg.

Keretdispozíció a teljesség igénye nélkül a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés vétsége /Btk. 165.§/, amely esetében a normaszöveg valamely foglalkozási szabály megszegőit rendeli büntetni, ezáltal a jogi normát nyilvánvalóan az egyes foglalkozási szabályok töltik ki tartalommal. Ilyen továbbá a természetkárosítás /Btk. 242-243.§/, ahol a védendő természeti értékek körét nemzetközi egyezmények, EU-normák és az ezek talaján létrejött hazai természetvédelmi jogszabályok szabályozzák.

A költségvetési csalás /Btk. 396.§/ esetén az államháztartási és az Európai Unió körébe tartozó alrendszerek működését szabályozó mögöttes jogi normák alkotják a törvényi tényállás tartalmát, az egyes jogalanyokat terhelő fizetési kötelezettségek és a pénzeszközökkel történő gazdálkodás rendjének előírásával.

Keretdispozíciónak minősülnek továbbá azok a bűncselekmények is, amelyek tényállását egy szakági jogszabályok alapján kibocsátott engedély alakítja, és a törvényi tényállást az engedély nélküli, illetve az engedélytől eltérő magatartást meríti ki. /Btk. 325. § lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaélés büntette/

A kábítószerrel és az új pszichoaktív anyagokkal kapcsolatos Btk. Különös Részi tényállások /176. §-184/D. §/ vonatkozásában az egyes anyagok, anyagmaradványok az 1988. évi 17. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az Egységes Kábítószer Egyezmény módosításáról és kiegészítéséről szóló, Genfben, 1972. március 25-én kelt Jegyzőkönyvvel módosított és kiegészített, az 1965. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a New Yorkban, 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzéke, az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a pszichotróp anyagokról szóló, Bécsben, az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzéke, valamint az emberi felhasználásra kerülő gyógyszerekről szóló törvény melléklete szerint minősülnek a kábítószernek vagy új pszichoaktív anyagoknak.

A "legtisztább" keretdispozíciókkal ugyanakkor a szabálysértési jogban találkozunk, a közúti közlekedési szabályok kisebb fokú megsértése szabálysértés /Szabs. tv. 224. §/ és a közúti közlekedési igazgatási szabályok megsértése szabálysértés /Szabs. tv. 225. §/ törvényi diszpozíciója tényállási elemeként egyedül a kerettényállást kitöltő jogi normára utalást tartalmazza, és ezek

megsértőit rendeli büntetni, az elkövetési magatartás tehát kizárólag a más ágazatba tartozó jogszabályi tilalom megszegésében nyilvánul meg.

Keretdiszpozíció esetén a kerettényállás elválasztja egymástól a büntetőjogi felelősség tételeit leíró normát (keretet kitöltő szakigazgatási jogszabály) és a büntetőjogi tilalmat (különös részi tényállás).¹Ez utóbbi feltételezi az előbbit, azaz keretdiszpozíció esetén a bíróság elsődleges feladata a tényállás tisztázása körében annak vizsgálata, hogy a terhelt, magatartás vagy dolog a diszpozíciót kitöltő szakági jogszabály hatálya alá tartozik-e. Vitatható azonban, hogy a keretdiszpozíciót kitöltő jogszabály vagy szakmai szabály normaszövege, illetve az azt tartalmazó ágazati jogszabályi rendelkezések felhívása a Be. 258. § (3) bekezdés c) pontjában meghatározott (történeti) tényállás részét képezi-e, avagy a Be. 258. § e) pontjában írt jogi minősítés és az alkalmazott jogszabályok körében tüntetendő - e fel.

/A Be. 258. § (3) bekezdés c)-e) pontja szerint az ítélet és az ügydöntő végzés indokolása összefüggően tartalmazza a bíróság által megállapított tényállást, a bizonyítékok számbavételét és értékelését, valamint a bíróság által megállapított tényállás szerinti cselekmény jogi minősítését, büntetés kiszabása, intézkedés alkalmazása, illetőleg ezek mellőzése esetén e döntés indokolását, az alkalmazott jogszabályok megjelölésével./

III. A történeti tényállás definíciója

A történeti tényállás alatt azon tények összességét értjük, amelyeket a bíróság a vád körén belül megtörténtként megállapított.² Más megfogalmazás szerint a történeti tényállás a törvényi tényállási elemeknek megfeleltethető tények összességét jelenti, amelyek azt írják le, hogy a terhelt mely cselekedetével vagy mulasztásával valósította meg a bűncselekményt. Ennek megfelelően - mivel a hatályos rendelkezések szerint a bizonyítás során az objektív igazság kiderítésére kell törekedni - a tényállás részét kizárólag a valóságban megtörtént esemény- vagy cselekménysor, illetve valóságban észlelt tény vagy körülmény képezheti.

A tényállás fogalma értelmezhetetlen a tény definíciójának értelmezése nélkül. A jogirodalom által

¹ Nagy Ferenc, Anyagi büntetőjog Általános rész I., Szeged, Fundamenta Fontium Juris Criminalis, 2014, 104-105.o.

² Complex Jogtár: Nagykomentár a büntetőeljárás törvényhez

kimunkált fogalom szerint tény az objektív valóság tudati visszatükröződése, a valóságban megtörténtként létező és érzékelhető jelenség, állapot, esemény, történés, tehát minden olyan esemény, jelenség, helyzet, állapot vagy történés, amely a múltban játszódott le vagy a jelenben folyik, és az érzékelés, értékelés körébe vonható.³

IV. Tényállási elem-e a keretdiszpozíciót kitöltő jogszabály szövege?

Keretdiszpozíció kapcsán a tényállás tisztázása során egyből az a kérdés merül fel, hogy egy normaszöveg minősíthető-e ténynek, vagyis a külvilágban bekövetkező, és az érzékszerveinkkel érzékelhető eseménynek, jelenségnek, ebben az esetben ugyanis a terhelti magatartás normaszegő jellegűvé minősítése tényről tényre való logikai következtetés lesz. Amennyiben azonban a normaszöveget nem ténynek, hanem egy magatartás jogi jellegű megítélésének tekintjük, a keretényállást kitöltő norma megszegésének megállapítása jogi következtetés eredménye lesz.

Az előbbieket összegzésként tehát amennyiben a normaszöveget ténynek tekintjük, és a magatartás normaszegő jellegére való következtetés tényből tényre, a logika szabályai szerint való következtetés eredménye, akkor mind a keretdiszpozíciót kitöltő norma szövege, mind pedig a norma megszegésére vonatkozó következtetés a tényállásba tartozik.

A fenti megoldás igen gyakori, a Szegedi Járásbíróságon egészen a közelmúltig az volt a gyakorlat, hogy az ítélet tényállásában a keretdiszpozíciót kitöltő norma szövege, az annak megszegésére vonatkozó következtetés is szerepelt, a normát tartalmazó ágazati jogszabályi rendelkezés felhívása mellett.

Amennyiben elfogadjuk, hogy a normaszöveg tény, a bizonyításnak ki kellene terjednie magára a normaszövegre is. Bizonyítás alatt ugyanis a büntetőjogilag jelentős tényeknek a törvényes bizonyítási eszközök és módszerek útján való megismerését (a tények felderítését), továbbá e tényeknek megtörténtének a bizonyítási eszközökkel való igazolását értjük⁴ Ez a büntetőeljárás jelenlegi szabályai szerint értelmezhetelen, hiszen a Be. 75. § (1) bekezdése a bizonyítás éppen azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárás jogszabályok alkalmazásában

³ Kereszty Béla-Maráz Vilmosné-Nagy Ferenc-Vida Mihály: A magyar büntetőjog különös része, Budapest, Korona Kiadó 2005. 204. oldal

⁴Fantoly Zsanett-Gácsi Anett Erzsébet: Eljárási Büntetőjog Statikus rész, Szeged, Fundamenta Fontium Juris Criminalis, 2013, 203. o.

jelentősek, ilyen módon nem lehet maga a jogszabály a bizonyítás tárgya.

Ezt az érvelést támasztja alá a BH2007. 218. számon közzétett eseti döntés is, amely alapján az ún. keretdiszpozíciókat tartalommal kitöltő jogszabályok felsorolása, értelmezése nem ténykérdés, attól a felülbírálatot végző bíróság szabadon - az 1998. évi XIX. törvény 352. §-ában, illetve a 388. §-ban írt korlátozástól mentesen - eltérhet /1998. évi XIX. törvény 258. § (3) bek. e) pont, 352. § és 388. §/.

Az eseti döntést az alábbi jogi indokokra alapították:

"Határozott különbséget kell tenni a bíróság ítélezési tevékenységének két alapvető területe - a ténymegállapítás, illetve a megállapított tények jogi értékelése, a jogi következtetések levonása - között. Míg ugyanis az első esetben a különböző tartalmú bizonyítékok egybevetésére, megszerzésük törvényességének vizsgálatára, valóságtartalmuknak, bizonyító erejüknek a logika szabályai szerinti mérlegelésére, és ennek eredményeként tények megállapítására kerül sor; addig a jogi értékelés a valónak már elfogadott fizikai és tudati tényeknek a jogi normával történő egybevetését, a norma szövegével történő megfeleltetését jelenti" (ez rögzítésre került a BH2005. 167. számú eseti döntés indokolásában is).

"E különbségtételnek tükröződnie kell a határozat-szerkesztés során is. A Be. 258. § (3) bekezdésének a helyes értelmezése szerint a bíróság ténymegállapításait a bizonyítékok számbavétele és értékelése követi, megelőzve a - jogi következtetések és azok helyességét alátámasztó érvek kifejtésének a helyéül szolgáló - jogi indokolást. A megállapított tényeket a büntetőügyekben ítélező bíróságnak általában csak az anyagi büntetőjog normáival, az esetek döntő többségében csak az 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) rendelkezéseivel kell egybevetnie. Alapvetően más azonban a helyzet azokban az esetekben, amikor a Btk. Különös Részének egyes tényállásait más jogágakba tartozó jogszabályok töltik ki tartalommal (ún. keretdiszpozíciók)."

"Ezekben az esetekben a Be. 258. § (3) bekezdés e) pontja szerinti jogi értékelés, a jogi következtetések levonása két szinten valósul meg.

Az első fázisban a ténymegállapításokat kell az igazgatási jogszabály rendelkezéseivel egybevetni, s csak ezt követően lehet állást foglalni abban a kérdésben, hogy a szóban forgó cselekmény megvalósította-e valamely keretdiszpozíció törvényi tényállását. Mindez azonban nem befolyásolja azt, hogy mindkét szinten jogi értékelés, nem pedig ténymegállapítás történik; következésképpen az erre vonatkozó érvek kifejtésének a jogi indokolás körében van helye."

Ugyanerre a következtetésre juthatunk, ha a keretdiszpozíciókat a Btk. időbeli hatályára vonatkozó rendelkezéseken keresztül vizsgáljuk. A kerettényállásokat minden bizonnyal az a jogpolitikai indok hozta létre, hogy az ágazati jogszabályok gyors változása esetén se legyen szükség a Btk. módosítására. A gyakorlatban azonban a keretjogszabályok megváltozásával kapcsolatban rendszerint probléma merül fel.

Ennek okán az 1/1999. Büntető jogegységi határozat elvi érveléssel mondta ki, hogy "amennyiben a keretrendelkezéseket kitöltő jogszabályok tartalma úgy változik, hogy ezzel a büntetőjogi védelem terjedelme módosul, de nem szűnik meg, a tartalmi változás rendszerint nem érinti a büntetőjogi felelősséget. Más a helyzet azonban akkor, ha a keretkitöltő rendelkezésekben olyan mérvű változás következik be, amely a kötelezettség megszüntetésével vagy a tilalom feloldásával az addigi büntetőjogi védelmet megszünteti. Ez már a büntetőtörvény megváltozásának tekintendő. Ezeknek a jogszabályoknak rendelkezései ugyanis a keretrendelkezésként meghatározott törvényi tényállás egyes elemeit konkretizálják. Gyakorlatilag tehát az elkövetéskori és elbíráláskori jogi szabályozás a keretkitöltő rendelkezéssel együtt, teljes egészében vetendő össze. Amennyiben pedig ezen összevetés eredményeként az állapítható meg, hogy a keretkitöltő rendelkezésekben olyan mértékű változás következett be, amely a kötelezettség megszüntetésével vagy a tilalom feloldásával az eddigi büntetőjogi védelmet megszüntette, ez már - a meghatározott időre szóló jogszabályok kivételével - a Btk. 2. §-ának alkalmazása szempontjából a büntető törvény megváltozásának tekintendő. Ezért az ilyen tartalmú rendelkezésnek visszaható ereje van."

A jogegységi határozat a kerettényállásokat kitöltő normaszövegre tehát nem történeti tényállási elemként, hanem a törvényi tényállást konkretizáló tényezőként tekint. A jogegységi határozat azon megállapítása pedig, hogy egyes keretkitöltő rendelkezéseknek - amelyek valamely kötelezettség megszüntetésével vagy tilalom feloldásával megszüntetik az addigi büntetőjogi védelmet - visszaható

ereje van, arra enged következtetni, hogy annak megítélése, hogy valamely magatartás keretjogszabályba ütközik-e, azaz normaszegőnek tekintendő-e jogi - és nem ténybeli - következtetésnek minősül.

V. A keretdiszpozíciót kitöltő jogszabály helye a határozatban

A kifejtettek alapján leszögezhető, hogy az ítéleti tényállásnak tényeket kell tartalmaznia, azaz a tények alapján levont jogkövetkeztetések nem lehetnek a tényállásban (lásd. dr- Ficsor Gabriella: Határozatszerkesztés)⁵. Annak megállapítása, hogy valamely magatartás sért-e valamely igazgatási jogszabályt, az tényből való jogkövetkeztetés, ezért az nem szerepelhet a tényállásban. Mindezek alapján az is nyilvánvaló, hogy nem képez megalapozatlansági okot az igazgatási jogszabályok téves vagy hiányos feltüntetése, ezért a fellebbviteli bíróságok azokat korlátozás nélkül helyesbíthetik, kiegészíthetik, pótolhatják a jogi indokolás körében.

Ez utóbbit rögzíti a korábban már hivatkozott BH2007. 218. számon közzétett eseti döntés is, amely szerint: "a keretjogszabályokra vonatkozó jogi állásfoglalások a felülbírálatot végző másod- és harmadfokú bíróságot semmilyen formában nem kötik; azoktól a Be. 352. §-ában, illetve a Be. 388. §-ában írt korlátozásoktól mentesen eltérhetnek, illetve az eltérés a megalapozatlanság kérdését nem is veti fel.

/a Be. 351. § (1) bekezdése szerint ugyanis a másodfokú bíróság a határozatát az elsőfokú bíróság által megállapított tényállásra alapítja, kivéve, ha az elsőfokú bíróság ítélete megalapozatlan, illetőleg a fellebbezésben új tényt állítottak vagy új bizonyítéokra hivatkoztak és ennek alapján a másodfokú bíróság bizonyítási eljárást folytat le. A Be. 352. § (1) bekezdése értelmében megalapozatlanság esetében a másodfokú bíróság a tényállást kiegészíti, illetőleg helyesbíti, ha a hiánytalan, illetőleg a helyes tényállás az iratok tartalma, ténybeli következtetés vagy a felvett bizonyítás útján megállapítható; az iratok tartalma, ténybeli következtetés vagy a felvett bizonyítás alapján az elsőfokú bíróság által megállapított tényállástól eltérő tényállást állapíthat meg, ha a vádlott felmentésének (részbeni felmentésének) vagy az eljárás megszüntetésének (részbeni megszüntetésének) van helye. A Be. 388. § (1) és (2) bekezdése szerint pedig a harmadfokú bíróság

⁵ http://debreceniitlotabla.birosag.hu/sites/debreceniitlotabla.birosag.hu/files/field_attachment/hatarozatszerkesztes.pdf 13.o. (letöltés 2015. 07. 10.)

a határozatát arra a tényállásra alapítja, amelynek alapján a másodfokú bíróság a megtámadott ítéletét meghozta, kivéve, ha ez a tényállás megalapozatlan. A harmadfokú bírósági eljárásban nincs helye bizonyításnak. Ha az a tényállás, amelynek alapján a másodfokú bíróság a megtámadott ítéletet meghozta, megalapozatlan, és a helyes tényállás az iratok alapján megállapítható, vagy a helytelen ténybeli következtetés az iratok alapján kiküszöbölhető, a harmadfokú bíróság a tényállást hivatalból kiegészítheti vagy helyesbítheti. /

Abból, hogy az igazgatási jogszabályok tartalma nem ténykérdés, az is következik, hogy a hiányos, téves feltüntetésük perújítással nem, de adott esetben - amennyiben téves értelmezésük büntető törvényi tényállást érintő téves jogértelmezést von maga után - felülvizsgálati indítvánnyal (anyagijogszabálysértés okán) támadhatók.

/A Be. 408. § (1) bekezdése szerint ugyanis a bíróság jogerős ítéletével elbírált cselekmény (alapügy) esetén perújításnak csak akkor van helye, ha az alapügyben akár felmerült, akár fel nem merült tényre vonatkozó olyan új bizonyítékot hoznak fel, amely valószínűvé teszi, hogy a terheltet fel kell menteni, lényegesen enyhébb büntetést kell kiszabni, vagy büntetés helyett intézkedést kell alkalmazni, illetve a büntetőeljárást meg kell szüntetni, avagy a terhelt bűnösségét meg kell állapítani, vagy lényegesen súlyosabb büntetést, intézkedés helyett büntetést kell kiszabni, vagy büntetés helyett alkalmazott intézkedésnél lényegesen súlyosabb intézkedést kell alkalmazni. Ugyanakkor a Be. 416. § (1) bekezdés a) pontja alapján felülvizsgálatnak a bíróság jogerős ügydöntő határozata ellen akkor van helye, ha a terhelt felmentésére vagy az eljárás megszüntetésére, illetve a terhelt bűnösségének megállapítására, továbbá kényszergyógykezelésének elrendelésére a büntető anyagi jog szabályainak megsértése miatt került sor. /

VI. Összefoglalás

Összegésként megállapítható, hogy a keretdiszpozíciót kitöltő norma és annak megszegése anyagi jogi - azaz, a jogi indokolásba, ezen belül pedig a jogi minősítésbe tartozó - kérdés, tehát a határozat-szerkesztés során a Be. 258. § e) pontjában írt jogi minősítés és az alkalmazott jogszabályok körében tüntetendő fel, és amely - anyagi jogi jellegénél fogva - felülvizsgálattal támadható. Ez a látszólag határozat-szerkesztési kérdésként megjelenő felvetés azonban

alapvetően meghatározza, hogy adott esetben a másod- és harmadfokú bíróság milyen tartalmú határozatot hoz a fellebbezéssel megtámadott döntések felülbírálata során, továbbá a felülvizsgálat körében is döntő jelentőségű.

Felhasznált irodalom:

1. Nagy Ferenc, Anyagi büntetőjog Általános rész I. Szeged, Fundamenta Fontium Juris Criminalis, 2014.
2. Kereszty Béla-Maráz Vilmosné-Nagy Ferenc-Vida Mihály: A magyar büntetőjog különös része, Budapest, Korona Kiadó 2005.
3. Fantoly Zsanett-Gácsi Anett Erzsébet: Eljárási Büntetőjog Statikus rész, Szeged, Fundamenta Fontium Juris Criminalis, 2013.
4. http://debreceniitlotabla.birosag.hu/sites/debreceniitlotabla.birosag.hu/files/field_attachmen t/hatarozatszerkesztes.pdf 13.o. (letöltés 2015. 07. 10.)

Felhasznált jogszabályok:

1. 2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről
2. 1998. évi XIX. Törvény a Büntetőeljárásról (a továbbiakban: Be.)
3. 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről (a továbbiakban Szabs. tv.)
4. 1988. évi 17. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az Egységes Kábítószer Egyezmény módosításáról és kiegészítéséről szóló, Genfben, 1972. március 25-én kelt Jegyzőkönyvvel módosított és kiegészített, az 1965. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a New Yorkban, 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzéke
5. az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a pszichotróp anyagokról szóló, Bécsben, az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzéke
6. BH2007. 218. számú jogeset
7. BH2005. 167. számú jogeset
8. 1/1999. Büntető jogegységi határozat